

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

SCRIERI I

ZECE CUVINTE

DESPRE PORUNCILE LUI HRISTOS

*

CINCIZECI DE CAPETE

Traducere din limba greacă veche de Laura Enache

Studii introductive de I. E. Stefanis și P. Sotiriadis
traduse din limba neogreacă de Doru Octavian Vasile

Ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia

2015

Colecția Viața în Hristos
Serie de autor „Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru”

Comisia de coordonare a ediției critice:

Nikolaos Gr. Zaharopoulos
Ioannis D. Karavidopoulos
Christos K. Oikonomou
Dimitrios G. Tsamis (†)

Coordonarea ediției românești:

dr. Petre Guran
Pr. dr. Dragoș Bahrim

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEOFIT ZĂVORÂTUL, st.

Scrieri / Sfântul Neofit Zăvorâtul ; trad. din lb. greacă veche: Laura Enache; studii introd. traduse din neogreacă de Doru Octavian Vasile; ed. îngrijită de pr. Dragoș Bahrim. – Iași : Doxologia, 2015-5 vol.

ISBN 978-606-666-419-6

Vol. 1. : Zece cuvinte despre poruncile lui Hristos ; Cincizeci de capete. - 2015. - Bibliogr. - Index. - ISBN 978-606-666-420-2

I. Enache, Laura (trad.)
II. Vasile, Doru Octavian (pref.)
III. Bahrim, Dragoș (ed. șt.)

2

**Al aceluiași
Cuvântul al 4-lea
Apologetic și despre tâlhar**

Binecuvintează, părinte,

1. Vrând, cu [ajutorul lui] Dumnezeu, să încerc un cuvânt de răspuns lumii, am socotit drept să pun înaintea o apărare împotriva celor ce vor să-și arate neîncrederea sau să-mi reproșeze că am îndrăznit să scriu unele ca acestea. Poate unii vor spune că Biserica a primit Scripturile și Scrierile părinților și tâlcuirile, toate câte le-a primit, și nu numai că poate să sature pe ea și pe cei hrăniți de ea, ci prisosește în învățături mai presus decât este de trebuință.
2. Drept aceea și în vremurile de astăzi, cei mai mulți înțelepți care sunt în lume nici nu își mai dau silința atât de mult să scrie cărți, deși ar putea prin știință și meșteșugul cuvintelor să împodobească scrieri. Totuși ei tac din pricina amintită, adică de teama de a nu umple peste măsură Biserica cu învățături care grăiesc despre Dumnezeu. Acestea, frate, sau părinte, sau stăpâne, sau împărate, pe scurt, oricine ai fi cel ce spui acestea, le zic și eu însumi și, dacă am păzi cele scrise deja în Biserica lui Dumnezeu, nu am mai avea nevoie de alte scrieri.
3. Dar ce spun eu toate cele scrise? Căci dacă am vrea să ascultăm pe unul dintre sfinții învățători sau pe vreun altul dintre cuvioși, ar fi de ajuns și numai atâta pentru mântuirea întregii lumi. Și, dacă vrei, să trecem puțin cu cuvântul peste Marele Vasile și Grigorie cel insuflat de Dumnezeu,

mă refer la Teologul, și pe toți cei care ne-au transmis cele dumnezeiești și să ne oprim numai la dumnezeiescul Gură de Aur sau mai degrabă Hristostom, ca unul care este gura lui Hristos (ca să spunem în mod mai propriu), și îl vom vedea pe el ca pe un râu dumnezeiesc izvorător al undelor celor mântuitoare care adapă brazdele cele înțelegătoare și ca pe un Okeanos înconjurând lumea prin învățăături și ca pe un strateg înarmat cu toate armele Duhului și rupând rândurile ereticilor ca pe niște pânze de păianjen, având ca paloș limba, ca sabie, cerneala, și ca suliță, condeiul (prin care cu ușurință se nimicesc potrivnicii credinței) și ca pe un doctor preaîncercat ștergând rănila cele sufletești. Căci ce Scriptură nu a deslușit, ce erezie nu a doborât, ce răutate n-a dat-o de rușine? Sau care virtute n-a lămurit-o, n-a lăudat-o și n-a propovăduit-o?

4. Încât sunt de ajuns și numai cele spuse de el singur, precum am zis mai înainte, pentru mântuirea lumii. Iar dacă îi vom aduna laolaltă și pe părtașii⁷² lui și îi vom pune alături de el și vom asculta pe fiecare dintre cei ce vorbesc, (măcar de i-am și asculta!) îi vom afla pe ei grăind într-un glas și într-un cuget, ca niște organe de Dumnezeu inspirate și ca pe niște lire cu totul armonioase ritorisind cele dumnezeiești.
5. Și iarăși să lăsăm puțin viețile și cuvintele fericitorilor Părinților noștri, noi, adică cei ce voim să fim inițiați în siguranța petrecerii celei monahicești și să luăm aminte numai la *Asceticele* Marelui Vasile sau la cele ale marelui Isaia Pustnicul și Isihastul, sau numai la cele ale celui de trei ori cuvios și înger între oameni, mă refer la fericitul Ioan Scărarul. Căci este de ajuns numai acesta să învețe cu acrivie turmele monahilor toată nevoia cea plăcută lui Dumnezeu.

⁷² Adică pe ucenicii lui, cei de un cuget cu el.

6. Căci acesta, construind o scară duhovnicească și potrivind-o în cele treizeci de trepte ale dumnezeieștilor virtuți⁷³, îi suie pe cei ce vor de la pământ la cele cerești și împreună cu îngerii îi înfățișează lui Dumnezeu pe monahii purtători de cununi. Drept primă treaptă a acestei scări, ca un înțelept arhitect⁷⁴, a pus fuga cea din lume, după care urmează în cel mai potrivit mod, minunata despățimire, iar a treia înstrăinarea cea lipsită de îndrăznire, dar cu bună îndrăznire la Dumnezeu. Iar a patra, este pusă fericita ascultare, care este metropola virtuților, despre care înțeleptul ei arhitect filosofează cu ușurință, căci zice: „Din ascultare vine smerenia, din smerenie, discernământul, din discernământ, străvederea, iar din străvedere, mai înainte-vederea”⁷⁵. „Și nu ar greși cineva, zice, spunând că nepățimirea vine din ascultare”⁷⁶.
7. Și vezi cum, deși a spus în chip potrivit că smerenia vine din ascultare, nu a așezat-o împreună cu ea, cum părea, ceea ce este foarte potrivit, ci a pus smerenia undeva pe la treapta a douăzeci și cincea. Căci mai înainte de ea a pus nevoiețe mari și vrednice de admirație. Iar mai înainte de ascultare a pus, ca pe niște strămoașe, cele trei virtuți, adică fuga de lume împreună cu despățimirea și înstrăinarea, împreună cu care și prin care vine ascultarea, „fără de care, zice, nimeni dintre cei împătimiți nu va vedea pe Domnul”⁷⁷ și că „Cel ce uneori ascultă de părinte, alteori nu ascultă, este asemenea bărbatului care uneori pune pe ochiul său alifie,

⁷³ PG 88, 630 *et passim*.

⁷⁴ I Cor. 3, 10.

⁷⁵ PG 88, 717 B.

⁷⁶ PG 88, 709D.

⁷⁷ PG 88, 681A.

alteori var nestins, unul zidind și altul surpând, ce alt folos vor avea decât osteneala?⁷⁸”⁷⁹

8. Vezi cât de vrednică de admirație este înțelepciunea și iscusința părintelui că nici a doua, nici a treia și iarăși, nici a cincea sau a șasea, ci tocmai a patra treaptă a rânduit ascultarea? Căci știa preaînțeleptul că nimeni nu ajunge vreodată la despățimirea de lume și de lucrurile ei, dacă mai întâi nu fuge de ea pentru Dumnezeu. Iar cel ce fuge de împățimirea lumii și a tuturor celor ce sunt de la ea, fie părinți și frați sau rude și copii, împreună cu femeile și cu toate, ca să spunem pe scurt, ce altceva va adăuga la aceasta⁸⁰, dacă nu smerita înstrăinare care urmează îndată după fericita ascultare, care o cuprinde și de care este unită?
9. Căci este înjugată umila înstrăinare cu cea mai bărbătească ascultare, și, ca un jug înjugat de Dumnezeu, ară cel mai bun ogor al mântuitoarei pocăințe. Și de aceea părintele a construit această a cincea treaptă, din care se naște cu adevărat cugetarea la moarte, care este frâul a toată răutatea și dătătoare a toată buna petrecere.
10. Născută fiind din pocăință, care este a cincea treaptă, cugetarea la moarte care a primit a șasea treaptă, o naște pe a șaptea. Căci ce altceva avea să nască cugetarea la moarte, dacă nu numaidecât fericitul și curățitorul plâns, prin care sunt *fericiți cei ce plâng, că aceștia se vor mângâia?*⁸¹
11. Născută fiind, așadar, din cugetarea la moarte, tânguirea cea plină de bucurie a tăiat capul mâniei celei fără de minte și a născut pe vrednica ei fiică, nemânierea și a pus-o

⁷⁸ Înț. Sir. 34, 23.

⁷⁹ PG 88, 708C.

⁸⁰ Adică la despățimirea de lume și de toate ale ei.

⁸¹ Mt. 5, 4.

pe ea pe treapta a opta pentru a zdrobi de piatră și a nimici pruncii nelegiuți și nerușinați ai mâniei⁸². Căci mânia ne apucă în fiecare zi, fiindcă nu avem nemânierea care să o nimicească, nici pe maica ei și nici pe strămoașa ei, adică plânsul și pomenirea morții și pocăința și toate celelalte care sunt înaintea ei.

12. Vezi de cât folos este plină bună rânduiala scrierilor acelei sfinte învățături? Iar dacă cineva ar vrea să îngăduie⁸³ scrierile folositoare ale acestei învățături și va desfășura pergamentul și va începe să cerceteze cele nepătrunse ale acesteia și să le atingă, va afla acolo o comoară neprădată, fiind mai prețioasă decât un pământ cu metale și aurifer, și râu va afla de lapte și miere. Căci toată acribia petrecerii celei monahicești o face cunoscută acest precucios părinte, precum și de unde se naște fiecare dintre pierzătoarele patimi, și cum este stăpânită și cum se taie, și așa cum numai dumnezeiescul Gură de Aur îndestulează lumea prin învățăturile sale, precum am zis mai înainte, la fel și acesta îndestulează adunările monahilor.
13. Iar dacă vom pune alături pe părtașii acestuia și ne vom aținti mintea la ei, acolo vom vedea un stup prea sfânt și un știubei plin cu miere aleasă și cuvinte dulci, care covârșesc

⁸² Cf. Ps. 136, 9.

⁸³ ἔἄσαι, „a permite, a îngădui”. Autorul folosește acest verb în context urmând în continuare demonstrația sa dacă sunt sau nu de prisos scrierile bisericești, exemplificând prin *Scara* lui Ioan Scărarul. Logica textului este următoarea: dacă scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur ajung pentru mântuirea întregii lumi, la ce bun să mai adăugăm și noi ceva la ceea ce au scris părinții? Totuși, iată că scrierea Sfântului Ioan Scărarul se dovedește a fi foarte folositoare, o comoară neprădată, și dacă operele Sfântului Ioan Gură de Aur sunt de ajuns pentru a mântui lumea, scrierea Sfântului Ioan Scărarul se adresează monahilor și este destul pentru mântuirea acestora. Această pledoarie este implicit o pledoarie *pro domo*.

cu mult mierea și fagurele; aceștia sunt în același timp săraci și goi de pierzătoarele patimi, dar bogați și înveșmâtați în virtuți de multe feluri și cu totul străini de toate cele pământești, cu adevărat cetățeni ai cereștii împărății.

14. Aceștia, primind talantul monahiceștii petreceri, l-au lucrat și l-au înmulțit. Aceștia, înnoindu-și pământul inimii, au semănat dreptatea și au adus Stăpânului rod însutit. S-au făcut mari negustori și cu trudă au căutat mărgăritarul cel de mult preț și, aflându-l pe el, l-au cumpărat și s-au îmbogățit. Aflând comoara cea îngropată în pământ și, ducându-se, au vândut toate avuțiile și voile lor și au cumpărat ogorul acela. Înlăuntrul năvodului, ca peștii cei mai de folos, au fost adunați și au fost aduși în ulcioarele bineplăcute lui Dumnezeu și au fost înfățișați Împăratului puterilor. Au fost chemați și au venit strălucitori la nunțile acelea ale Mirelui celui fără de moarte, și, având veșminte vrednice de nuntă, au rămas la ospăț. Cu ale căror rugăciuni, Hristoase Împărate, învrednicește-ne și pe noi de partea acelora.
15. Vezi, oricine ai fi cel ce ne faci reproșuri sau ești neîncrezător, cum am devenit și eu de aceeași părere cu tine, că Biserica lui Dumnezeu nu are nevoie de alți scriitori și că sunt de ajuns, pentru mântuirea lumii, învățăturile celor doi Ioani, fără vreun altul dintre ierarhi sau cuvioși? Cunoaște că pentru mine însumi scriu acestea, iar nu pentru altcineva. Eu nu silesc pe nimeni să citească scrierile mele și nici nu le trâmbițez. Poate că nimeni nu se va atinge vreodată de ele.
16. Ce oare, zice, nu-i ajung acestuia învățăturile Sfinților Părinți?

Ba da, îmi sunt de ajuns, dar eu în Peșteră nu am sfințele tăblițe⁸⁴ ale acelora.

⁸⁴ Termenul folosit aici pentru a desemna Scrierile Sfinților Părinți este δέλτους, care înseamnă „tăbliță de scris”, dar prin *écart de sens*, termenul a

Și cum, zice, de știi scrierile aceloră?

Nu am spus că nu le știu, nici că n-am auzit de scrierile lor niciodată, ci că nu am în Peșteră, personal, tăblițele aceloră și de aceea m-am gândit să adun poruncile sfinte ale Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos pe un mic pergament⁸⁵, socotind că e mai bine să le am pe acestea scrise și, chiar dacă spre osândirea mea vor fi, fiindcă nu le-am păzit pe ele⁸⁶, [tot mai bine este să le am] decât, fără osândă fiind, să-mi țin mintea departe de minunata lor amintire. *Cel ce are poruncile mele, zice și le păzește pe ele, acela este cel ce Mă iubește*⁸⁷. Vezi cum mai înainte de a le păzi pe ele a pus pe a le avea? Căci cine a păzit vreodată ceva ce nu are? Căci cel ce vrea să păzească ceva mai întâi îl dobândește și apoi păzește ceea ce a agonisit, pe cât îi este cu putință.

17. Dar gândindu-mă eu, cum am spus mai înainte, să adun și să scot din dumnezeiasca Evanghelie sfintele porunci, nu voiam pe atâta să îndrăznesc tâlcuirea lor, ca nu cumva, în loc de tâlcuire, să necinstim textul, dar și pentru faptul că Evanghelia a fost tâlcuită de vasele Duhului. Începând, așadar, să vorbim despre porunca întâi, mă refer, desigur, la mântuitoarea pocăință și aflând ca pe o comoară ascunsă

ajuns să desemneze orice este scris, scriere. Am preferat să traducem însă prin tăblițe, fiindcă autorul are o oarecare tendință de a desemna *scrierile* metonimic, prin materialul folosit pentru scriere. Aceeași tendință se poate observa și prin folosirea unui alt termen mai puțin obișnuit *πικτίς, ἰδος*, care înseamnă, de asemenea, „pictură”, dar tot în sens de tăbliță de scris, și „codice din pergament”.

⁸⁵ Iarăși folosește termenul *πικτίς, ἰδος*. Vezi nota anterioară.

⁸⁶ Aluzie la textul evanghelic Lc. 12, 47, despre sluga care știe și nu împlinește poruncile stăpânului său.

⁸⁷ In 14, 21.

acel: *Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția cerurilor*⁸⁸, am început, din îndrăznire, să fragmentăm cuvântul. Apoi, întrerupând această încercare, în felul în care se vede în acel cuvânt și abandonând-o complet, nu ne-am mai îngrijit de ea. Apoi, iarăși, înduplecați fiind de propriul frate să scriu și restul, m-am supus acestuia ca poruncii lui Dumnezeu.

18. Iar când, descriind dumnezeieștile porunci, ne abatem puțin de la text, atunci nu tâlcuim, ci trezim trândăvia noastră, cam cum ar striga cineva la unul care doarme adânc și l-ar trezi ca să audă. Căci așa cum cel care doarme fără grijă este trezit degrabă de altcineva care este treaz, la fel și mintea, strigată fiind de cercetarea celor spuse, și ea se trezește ca să asculte. De aceea și noi, vrând să scoatem și să adunăm deosebi dumnezeieștile porunci, am îndrăznit printr-un cuvânt mic să cercetăm cele mari, și nu am putut să spunem nimic mai pe larg, nici nu am avut această intenție, dar, iarăși, nici nu am vrut să tăcem deplin și să spunem numai textul și de la acesta să sărim iarăși fără nici o ordine la alt text⁸⁹.
19. Dar până când, lungind apărarea mea, nu voi înceta cuvântul? Destule sunt, cred, cele spuse în apărarea noastră. Iar dacă cineva ar spune că nu sunt de ajuns acestea zic și eu că oricâte am spune, nu vor fi de ajuns niciodată. Nici ție nu-ți vor lipsi curiozitățile, și nici nouă iarăși, apărările. De aceea, trecându-le pe toate cu vederea, întorc

⁸⁸ Mt. 3, 2; 4, 17.

⁸⁹ Se referă la faptul că nu a vrut să alcătuiască doar un catalog al poruncilor Domnului care nu există scrise ca un text unitar, ca un cod de legi, ci sunt semănate peste tot în Evanghelii. Și simpla lor catalogare ar fi fost ἀτάκτως, adică fără nici o ordine, noimă sau rânduială. De aceea autorul a tâlcuit aceste porunci exact atât cât să-i permită să dea formă unitară, ordonată și coerentă lucrării sale.